

„სუფთა ქონებრივი ზიანი“ – გულისხმიერი ქსევის ვალდებულების თუ დამცავი ნორმის დარღვევა?

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

I. შესავალი

სხვის საკუთრების დაზიანება, სხვისი სხეულის დაზიანება ან რომელიმე სხვა აბსოლუტურად დაცული სიკეთის ხელყოფა ყველა მართლწესრიგში, გამონაკლისის გარეშე, მართლსაწინააღმდეგოა და წარმოადგენს დელიქტური პასუხისმგებლობის საფუძველს. ამ ზიანისათვის პასუხისმგებლობა ყველგან მოცულია შესაბამისი დელიქტური შემადგენლობით, იქნება ეს გენერალური დელიქტური დათქმა თუ კონკრეტული დათქმა. ასე მართლაც არ არის საქმე ე. წ. „სუფთა ქონებრივი ზიანის შემთხვევაში“. „სუფთა ქონებრივი ზიანის ქვეშ“ მოიაზრება შემთხვევა, როდესაც დამზიანებლის ქმედება, მართალია, იწვევს დაზარალებულის ქონების შემცირებას, თუმცა ისე, რომ არ ხელყოფს მის აბსოლუტურ სიკეთეებს (საკუთრება, მფლობელობა, სხეული, ჯანმრთელობა და ა. შ.). გერმანული სამართლის ოჯახში ამ შემთხვევას სწორედ „სუფთა ქონებრივი ზიანი“ (reiner Vermögensschaden) მოიხსენიებენ, რომლის ეკვივალენტს ანგლო-ამერიკული pure economic loss წარმოადგენს. სუფთა ქონებრივი ზიანის ანაზღაურების საკითხი არის დელიქტური და ზოგადად პასუხისმგებლობის სამართლის ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე და პოლემიკური თემა უკლებლივ ყველა მართლწესრიგში.¹ ამ ტიპის ზიანის ანაზღაურების სამართლის თანმიმდევრული და თვითკმარი დოგმატიკის შექმნა ძალზე რთულია და ამასთან დაკავშირებული პერსპექტივა დროთა განმავლობაში მნიშვნელოვნად იცვლება ხოლმე.²

დელიქტური პასუხისმგებლობის სამართალს შესაბამის კონტურებს ყველაზე მეტად მისი კაზუსტური ხასიათი ანიჭებს და ის ძირითადად სწორედ ამ კაზუსტიკის მეშვეობით ვითარდება. აქედან გამომდინარე, მის ცალკეულ პრობლემებზე საუბრისას სწორედ ინდუქციური მეთოდის გამოყენებაა მიზანშეწონილი. ამიტომაც, დასაწყისისათვის, მოვიყვან-

თ მაგალითებს სხვადასხვა ქვეყნის სასამართლო პრაქტიკიდან, რომლებიც სუფთა ქონებრივი ზიანის ანაზღაურების საკითხს შეეხება და მის უკან მდგომ პრობლემატიკას ნათელყოფს. ქვემოთ მოყვანილ შემთხვევებს, მართალია, ერთმანეთისგან განსხვავებული ფაქტობრივი ხდომილება უდევთ საფუძვლად, თუმცა საერთო აქვთ ის, რომ ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში მოთხოვნის საგანს წარმოადგენს (სუფთა) ქონებრივი დაზარალების, ანუ ზიანი, რომელიც გამოწვეული იყო უშუალოდ დაზარალებულის ქონებაზე ზემოქმედებით და არა აბსოლუტური სიკეთის ხელყოფით.

ასევე შევეცდებით შევხვით ქართულ სასამართლო პრაქტიკას და გავაკეთოთ დასკვნები, რომლებიც მომავალში შეიძლება სასარგებლო აღმოჩნდეს მისი განვითარებისთვის. თუმცა აქვე აუცილებელია დათქმის გაკეთება, რომ ქართული სასამართლო პრაქტიკისა და იურიდიული ლიტერატურისაგან არ შეიძლება დიდი მოლოდინი გვქონდეს, რადგან სუფთა ქონებრივი ზიანის ანაზღაურების საკითხი არამხოლოდ სრულიად დაუმუშავებელი, არამედ საერთოდ არაიდენტიფიცირებულია.

II. „სუფთა“ ქონებრივი ზიანი გერმანულ სასამართლო პრაქტიკაში

გსკ-ის 823 I პარაგრაფში კონკრეტულად არის ჩამოთვლილი დელიქტური წესით დაცული სიკეთეები, ანუ ის სასამართლო პრაქტიკის პოზიციები რომელთა ხელყოფაც იწვევს დელიქტურ პასუხისმგებლობას. მართალია, ეს ჩამონათვალი არ არის ამომწურავი, რაზეც მიანიშნებს „სხვა უფლებების“ მოხსენიება ამ ნორმაში, თუმცა ეს „სხვა უფლებებიც“ აბსოლუტურ ხასიათს უნდა ატარებდნენ და ქონება, როგორც ასეთი, არცერთ შემთხვევაში მათ არ განეკუთვნება. ამგვარად, გაბატონებული მოსაზრების მიხედვით, სუფთა სახით ქონებრივი ზიანი დელიქტური პასუხისმგებლობით პირდაპირ მოცული არ არის.³

¹ R. Bernstein, *Economic Loss*, London, 1993; B. Feldthusen, *Economic Negligence*, 3rd ed, Scarborough, Ontario 1994; J.M. Feinman, *Economic Negligence, Liability of Professionals and Businesses to Third Parties for Economic Loss*, Boston 1995; K. M. Hogg, *Negligence and Economic Loss in England, Australia, Canada and New Zealand*, *International and Comparative Law Quarterly* (43) 1994, 116-141.

² E. A. Kramer, „Reine Vermögensschäden“ als Folge von Stromkabelbeschädigungen, in: *Recht* 1984, 131.

³ K. Larenz/C.-W. Canaris, *Lehrbuch des Schuldrechts*, Bd. II/2, 13. Aufl., München 1994, 374, 405; E. Deutsch, *Fahrlässigkeit und erforderliche Sorgfalt*, 2. Aufl., Köln 1995, 444; Chr. v. Bar, *Verkehrspflichten*, Köln 1980, 204; G. Brüggemeier, *Deliktsrecht*, Baden-Baden 1986, 445; K. Huber, *Verkehrspflichten zum Schutz fremden Vermögens*, FS v. Caemmerer, Tübingen 1978, 359-388; H.-J. Mertens, *Deliktsrecht und Sonderprivatrecht - Zur*

ამ შემთხვევაში ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა მხოლოდ მაშინ არის შესაძლებელი, როდესაც სუფთა ქონებრივი ზიანის მიყენება ამავედროულად წარმოადგენს (დამცავი) კანონის დარღვევას (გსკ-ის 823 II პარაგრაფი) ან განზრახ ამორალურად მიყენებულ ზიანს (გსკ-ის 826-ე პარაგრაფი). ის ფაქტი, რომ ქონების ამ ფორმით დაცვა არასაკმარისია, გერმანიის უმაღლესმა ფედერალურმა სასამართლომ უკვე არაერთხელ აღნიშნა და არაერთხელ სცადა მისი სხვადასხვა ფორმით გაფართოება.⁴ გაფართოების კონტექსტში პირველ რიგში სახსენებელია ახალი აბსოლუტური უფლებების შექმნა სამოსამართლო სამართალშემოქმედების ფარგლებში, რომლის მაგალითსაც წარმოადგენს ეგრეთ წოდებული „უფლება მოწყობილ და ამუშავებულ საწარმოზე“ (das Recht am eingerichteten und ausgeübten Gewerbebetrieb).⁵ ამ უფლების დაზიანება წარმოადგენს უშუალოდ გსკ-ის 823 I მუხლით პასუხისმგებლობის საფუძველს. გარდა ამისა, ასევე სახსენებელია სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის მნიშვნელოვნად განვრცობა. ეს ეხება, პირველ რიგში, წინარესახელშეკრულებო ურთიერთობის (culpa in contrahendo) სამართლებრივი ფიგურის ჩამოყალიბებას, ფაქტობრივი ხელშეკრულების⁶ კონსტრუქციას, მესამე პირთა მიმართ დამცავეფექტიან ხელშეკრულებებსა⁷ (Verträge mit Schutzwirkung zugunsten Dritter⁸) და ა. შ. ასევე დასაშვებია ამ კონსტრუქციების კომბინაცია, მაგალითად, წინარე სახელშეკრულებო ურთიერთობისა და მესამე პირის მიმართ დამცავეფექტიანი ხელშეკრულების კომბინაცია. თუმცა არც გსკ-ის 826-ე პარაგრაფიდან წარმომდგარი პასუხისმგებლობის უგულებეყოფა იქნებოდა სწორი. ამ დელიქტური შემადგენლობის მოქმედების არეალი მნიშვნელოვნად გაფართოვდა სუბიექტური ელემენტების რედაქტირების ხარჯზე. მაგალითად, ექსპერტის ამორალური ქმედება უკვე მაშინ გვაქვს სახეზე, როდესაც ეს ექსპერტი არასათანადო გულისხმიერებით ადგენს მისთვის მინდობილ, დიდი მნიშვნელობის მქონე დასკვნას, ხოლო განზრახვისათვის საკმარისია, ევარაუდა, რომ სხვა პირი მისი დასკვნის საფუძველზე ქონებრივ დისპოზიციებს განახორციელებდა.

III. ანგლო-ამერიკული მართლწესრიგები

რაც შეეხება ანგლო-ამერიკულ სამართალს, აქ ქონებრივი ზიანისათვის პასუხისმგებლობა გასული საუკუნის სამოციან წლებამდე უცნობი იყო.⁹ ეს სიტუაცია 1964 წელს რადიკალურად შეიცვალა, როდესაც ინგლისურმა House of Lords-მა პირველად მიიჩნია შესაძლებლად პასუხისმგებლობა გაუფრთხილებლობით გაკეთებული არასწორი განცხადებების გამო.¹⁰ ამას მოჰყვა მთელი ტალღა მსგავსი გადაწყვეტილებებისა სხვა, ანგლო-ამერიკული სამართლის ოჯახს მიკუთვნებულ ქვეყნებში.¹¹ თუმცა 90-იანი წლების დასაწყისიდან პრაქტიკა ისევ შეიცვალა და მას მერე House of Lords-ი, ჩვეულებრივ, უარს ამბობს pure economic loss-ის ანაზღაურებაზე.¹² თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ კანადის, ავსტრალიისა და ახალი ზელანდიის სასამართლოებმა ეს შეცვლილი პრაქტიკა არ გაიზიარეს, უარი განაცხადეს თავდაპირველ პრაქტიკისკენ დაბრუნებაზე. ისინი ქონებრივ ზიანს მაინც მიიჩნევენ ანაზღაურებადად. ამ წინააღმდეგობის მაგალითად შესაძლებელია კანადის უმაღლესი სასამართლოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილების მოყვანა რომელიც მან 1992 წელს მიიღო:¹³ სალიანდაგე ხიდი, რომელიც გადებული იყო ერთ-ერთ მდინარეზე ჩრდილოეთ კანადაში, გემმა, მის ქვეშ გავლის შემდეგ, მნიშვნელოვნად დააზიანა. ამის შედეგად ერთ-ერთი კანადური სარკინიგზო კომპანიისათვის ხანგრძლივი დროის განმავლობაში შეუძლებელი გახდა მისით სარგებლობა და მოუწია გაცილებით გრძელი შემოვლითი გზის მონახვა. მართალია, სარკინიგზო კომპანია იყო სალიანდაგო მოწყობილობებისა და გარშემო მიწების მესაკუთრე, თუმცა თავად ხიდი სახელმწიფო საკუთრებას წარმოადგენდა. ხიდის შეკეთების ხარჯები დაუყოვნებლივ იქნა ზიანის ანაზღაურების სახით გადახდილი, თუმცა გემის მფლობელი კომპანია უარს აცხადებდა ანაზღაურებინა სარკინიგზო კომპანიისათვის მიყენებული ზიანი.

კანადურმა სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში განავითარა საკმაოდ ვრცელი შედარებით-სამართლებრივი დისკუსია. სამართლიანად უარყო მან ფრანგული გადაწყვეტა, რომელიც ქონებრივი ზიანის ანაზღაურების საკითხს მიზეზ-შედეგობრიობის სიბრტყეში უჩენდა ადგილს. Transferred Loss Theory-ის გამოყენებას, რომელიც წა-

Rechtsfortbildung des deliktischen Schutzes von Vermögensinteressen, AcP 1978, 227-262.
⁴ MünchKommB/Mertens³, § 823 BGB Rn. 470 ff.
⁵ K. Larenz/C.-W. Canaris, ზემოთ სქ. 3, 537 ff.
⁶ Palandt/Heinrichs, vor § 145 Rn. 25 ff.
⁷ რუსიაშვილი/ალადაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხ. 349 37-ე და მომდევნო ველები; გ. რუსიაშვილი, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, კაზუსების კრებული, თბილისი 2019, 229-ე და მომდევნო გვერდები.
⁸ BGHZ 66, 51; G. Hohloch, Vorvertragliche Haftung nach culpa-in-contrahendo-Grundsätzen auch zugunsten Dritter? JuS 1977, 302, 304 ff.; H.-J. Mertens, Deliktsrecht und Sonderprivatrecht - Zur Rechtsfortbildung des deliktischen Schutzes von Vermögensinteressen, AcP 1978, 237.

⁹ Hogg, ICLQ (43) 1994, ზემოთ სქ. 1, 116; Feinmann, Economic Negligence, ზემოთ სქ. 1, 28.
¹⁰ Hedley Byrne & Co. v. Heller & Partners Ltd.
¹¹ Bernstein, Economic Loss, ზემოთ სქ. 1; Hogg, ICLQ (43) 1994, ზემოთ სქ. 1, 116 seq.; P. W. Keeton/D. B. Dobbs/R. E. Keeton/D. G. Owen, Prosser and Keeton on The Law of Torts, 5th ed., St. Paul 1984, 745; Ch. S. D'Angela, The Economic Loss Doctrine: Saving Contract Warranty Law from Drowning in a Sea of Torts, University of Toledo Law Review (26) 1995, 591-619.
¹² Caparo Industries Plc. v. Dickman; Murphy v. Brentwood District Council; Department of the Environment v. Thomas Bates and Son Ltd.
¹³ Canadian National Railway Co. v. Norsk Pacific Steamship Co.

რმოადგენს "მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაციის" ¹⁴ ეკვივალენტს ანგლო-ამერიკულ სამართალში, სასამართლომ ასევე დამაჯერებელი არგუმენტებით აუარა გვერდი. ამის შემდეგ სასამართლომ შეამოწმა, იყო თუ არა სახეზე ეგრეთ წოდებული „საერთო სარისკო წამოწყება“ ("joint" ან "common venture"). ¹⁵ საკმაოდ რესტრიქციული ინგლისური სასამართლო პრაქტიკის მიხედვითაც კი, დამზიანებელი ვალდებულია აუნაზღაუროს დაზარალებულს სუფთა ქონებრივი ზიანი, თუ დაზარალებული საწარმო და განადგურებული ნივთის მესაკუთრე ამ Joint-Venture-ის მონაწილეები იყვნენ. ¹⁶ სწორედ ამ ბოლო მოსაზრებამ ითამაშა მოცემულ შემთხვევაში გადაწყვეტი როლი, რაც, ერთი მხრივ, გასაკვირია, იმდენად რამდენადაც, სარგებლობის უფლების მქონე და ნივთის მესაკუთრე, კანადური სამართლის მიხედვით, ჩვეულებრივ, არ ითვლება Joint-Venture-პარტნიორად. არც მაშინ, როდესაც მესაკუთრე და სარგებლობის უფლების მქონე პირები მიაღწევენ შეთანხმებას ნივთის ჯეროვან მდგომარეობაში შენარჩუნების ხარჯებთან დაკავშირებით და არც მაშინ, როდესაც მოსარგებლე იღებს ვალდებულებას გაიღოს ნივთის მოვლისა და რემონტის ხარჯები. ¹⁷

მსგავსებას, რომელსაც ეს გადაწყვეტა ამჟღავნებს გერმანული სამართლის დოქტრინაში აღიარებულ "მოწყობილ და ამუშავებულ საწარმოზე უფლებასთან", მოგვიანებით კიდევ დავუბრუნდებით.

IV. „სუფთა“ ქონებრივი ზიანი ქართულ სამართალში

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მთავარი დელიქტური შემადგენლობა, კერძოდ 992-ე მუხლი, გენერალური დათქმის სახით არის ფორმულირებული. მის პირველწყაროდ, ხანდახან საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის (ძველი რედაქციის) 1382-ე მუხლს მიიჩნევენ ხოლმე, თუმცა სავარაუდოა, რომ აღნიშნული ნორმა შვეიცარიის ვალდებულებითი სამართლის 41-ე მუხლიდან არის გადმოღებული საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში, ისევე როგორც რამდენიმე სხვა სამართლებრივი ფიგურა, მაგალითად, შეცდომის საფუძველზე შეცილება. ¹⁸ ამ დანაწესის მიხედვით საქართველოში პასუხისმგებლობის სტრუქტურასა და წინაპირობებს სიღრმისეულად ჩვენი სტატიის ფარგლებში არ შევხებით, ჩვენი ინტერესის საგანს წარმოადგენს მხოლოდ სუფთა ქონებრივი ზიანის ანაზღაურება 992-ე მუხლის მიხედვით.

ქართული სასამართლო პრაქტიკისათვის სუფთა ქონებრივი ზიანის ცნება დღემდე სრულებით დაუმუშავებელია. მართალია, ქართული სასამართლოს რამდენიმე გადაწყვეტილებაში ¹⁹ ვხვდებით pure economic loss, თუმცა მის ქვეშ სასამართლო მიუღებელ შემოსავალს მოიაზრებს, რაც, რა თქმა უნდა, სრულებით მცდარია და, საბოლოო ჯამში, იძლევა იმის მტკიცების საფუძველს, რომ სუფთა ქონებრივი ზიანის უკან მდგომი პრობლემატიკა და მის ანაზღაურებასთან დაკავშირებული სირთულეები ქართული სასამართლოსათვის სრულებით უცნობია, მიუხედავად იმისა, რომ ის ფაქტობრივი შემთხვევები, რომლებიც ამ სამართლებრივი შემადგენლობის ქვეშ გაერთიანდებოდა, საქართველოშიც უხვად მოიპოვება. ქართულ სასამართლოს გამოტანილი აქვს გადაწყვეტილებები ე. წ. "კაბელის გაწყვეტის შემთხვევებთან" დაკავშირებით, სადაც სწორედ რომ ქონებრივი ზიანის ანაზღაურებას ეხებოდა საქმე. თუმცა ქართულმა სასამართლომ ის ასეთად ვერ დააკვალიფიცირა. რა თქმა უნდა, ქართულ რეალობაშიც იარსებებს არაერთი შემთხვევა, როდესაც ერთმა პირმა მეორეს აბსოლუტური სიკეთეების ხელყოფის გარეშე მიაყენა ზიანი, თუმცა ამ შემთხვევების პოვნა და მათი გამოცალკევება დელიქტური პასუხისმგებლობის სხვა შემთხვევებისაგან არის ძალზე რთული, რადგან სასამართლო ამ პრობლემის იდენტიფიცირებას ვერ ახერხებს, ვერც შინაარსობრივად და ვერც ტერმინოლოგიურად. ²⁰ თუმცა ადრე თუ გვიან ის იძულებული გახდება გააკეთოს ეს, თუ არ სურს დელიქტური სამართლის მთლიანი დოგმატიკის თავდაყირა დაყენება.

მაშინ კი ქართულ სასამართლოს დასჭირდება ზემოთ ხსენებული გერმანული სამართლის ფიგურების, როგორც არის, მაგალითად, უფლება მოწყობილ და ამუშავებულ საწარმოზე, გადმოღება და პრაქტიკაში დამკვიდრება, რადგან მათ გარეშე, იმ შემთხვევაში, რომელიც ზემოთ მოვიყვანეთ, ვერც ქართული გენერალური დათქმა იქნებოდა პირდაპირ გამოსადეგი და ვერ მიანიჭებდა დაზარალებულს შესაბამის მოთხოვნას, რადგან ამ გენერალურ დათქმაში დაფიქსირებული წინაპირობა — მართლწინააღმდეგობა — საბოლოო ჯამში, იმავე, პასუხისმგებლობის შემომზღუდავ, როლს თამაშობს, რასაც გერმანიაში დელიქტურად დაცული სიკეთეების კონკრეტული ჩამონათვალი. ²¹

¹⁴ რუსიაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხ. 408 25-ე და მომდევნო ველები.
¹⁵ Joint Venture აღნიშნავს ორი, ერთმანეთისგან სამართლებრივად და ეკონომიკურად დამოუკიდებელი საწარმოების საერთო წამოწყებას, რომლის ფარგლებშიც პარტნიორები ინაწილებენ ფინანსურ და მმართველობით პასუხისმგებლობას.
¹⁶ B. S. Markesinis, The German Law of Torts, A Comparative Introduction, 3th ed., Oxford 1994, 332, 376.
¹⁷ Markesinis, The German Law of Torts, ზემოთ სქ. 13, 332.
¹⁸ დარჯანია, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, ჭანტურია (რედ.), 2017, მუხ. 73 ველი 2.

¹⁹ იხ. მაგალითისათვის უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 5 ივლისის განჩინება № ას-354-2019; 2019 წლის 17 მაისის განჩინება № ას-218-2019(ბ); 2019 წლის 8 მაისის განჩინება № ას-153-2019.
²⁰ მაგალითად, უზენაესი სასამართლო თავის გადაწყვეტილებაში (2008 წლის 16 იანვრის გადაწყვეტილება № ას-583-921-07) საერთოდ დისკუსიის მიღმა ტოვებს იმ საკითხს, იყო თუ არა კაბელი დაზარალებულის საკუთრებაში.
²¹ გ. რუსიაშვილი/დ. ეგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, თბილისი 2016, 197-ე და მომდევნო გვერდები.

V. გულისხმიერი ქცევის ვალდებულების ინტეგრირების მცდელობა შვეიცარულ იურიდიულ დოქტრინაში

როგორც ზემოთ ვახსენეთ, გამომდინარე იქიდან, რომ ქართული დელიქტური სამართალი ნორმატიული მოცემულობის მხრივ გერმანულისგან საკმაოდ განსხვავდება, კერძოდ, საქართველოში მთავარი დელიქტური დანაწესი გენერალური დათქმის ფორმით არის ჩამოყალიბებული, პირველი მართლწესრიგი, რომელზეც შედარებით-სამართლებრივი დისკუსიისას უთითებენ, არის საფრანგეთი. კერძოდ, საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის (ძველი რედაქციის) 1382-ე მუხლი. თუმცა ეს მითითება სავალდებულო ხასიათს არ ატარებს, რამდენადაც ქართველ კანონმდებელს არ დაუტოვებია სამოქალაქო კოდექსის განმარტებითი ბარათი და არაფერი მეტყველებს იმაზე, რომ მის ინსპირაციის წყაროს სწორედ ფრანგული მოდელი წარმოადგენდა. ზუსტად ასეთივე წარმატებით არის შესაძლებელი, რომ ქართული დანაწესის წყარო გერმანული სამართლის სივრცის სხვა მართლწესრიგი, კერძოდ, შვეიცარიული იყოს. შვეიცარიული დელიქტური სამართალი წარმოადგენს საკმაოდ საინტერესო მასალას ქართულ სამართალთან შესადარებლად, როგორც მაგალითი არაგერმანული გადაწყვეტის სინთეზისა, ყველა სხვა ნაწილში გერმანული თარგის მიხედვით მოწყობილ პასუხისმგებლობის სამართალთან.

გარდა ამისა, შვეიცარული და ქართული დელიქტური სამართლის შეპირისპირება იმითაც არის საინტერესო, რომ შვეიცარული სამართალი, მართალია, ძალზე ახლოს დგას გერმანულთან, თუმცა უკანასკნელ წლებში შვეიცარულ იურიდიულ ლიტერატურაში სულ უფრო იკრებს ძალას მოსაზრება, ანგლო-ამერიკული სამართლის ფიგურების აქტიურად გადმოღებასთან და ნაციონალურ სამართალში ინკორპორირებასთან დაკავშირებით. ამ ტიპის დისკუსიებმა შვეიცარული საკანონმდებლო კომისიების დონეზეც კი ააღწია (იხ. ქვემოთ). გამომდინარე იქიდან, თუ როგორ აგრესიულად და დაუფიქრებლად ხდება ანგლო-ამერიკული სამართლებრივი კონსტრუქციების ქართულ სამართალში იმპლემენტირება, შვეიცარიაში მიმდინარე პროცესი, საქართველოსთვის სამომავლო პროგნოზად უნდა აღვიქვათ. აქედან გამომდინარე, შვეიცარული სამართლის მიმოხილვა დელიქტური სამართლის ნაწილში საკმაოდ სასარგებლო შეიძლება აღმოჩნდეს ქართველი იურისტებისათვის.

შვეიცარიის ვალდებულებითი სამართლის 41-ე მუხლში შვეიცარიელებს ტიპური დელიქტური გენერალური დათქმა აქვთ დაფიქსირებული: ვინც სხვას მართლსაწინააღმდეგოდ აყენებს ზიანს, იქნება ეს განზრახ თუ გაუფრთხილებლობით, ვალდებულია აუნაზღაუროს მას ეს ზიანი. მართალია, მუხლის მეორე ნაწილში მოცემულია გსკ-ის 826-ე პარაგრაფის შესატყვისი, თუმცა ამ ნორმის მოქმედების სფერო, რა თქმა უნდა, ძალზე შემოსაზღვრულია.

თავისთავად ცხადია, რომ შვეიცარულ სასამართლოსაც,²² გერმანულის მსგავსად, უკვე დიდი ხანია უწევს სუფთა ქონებრივი ზიანის ანაზღაურების პრობლემატიკასთან კონფრონტაცია. აბსოლუტური სიკეთეების დაზიანებისაგან განსხვავებით, რაც per se მართლსაწინააღმდეგოა, ეს მართლწინააღმდეგობა ავტომატურად არ არის სახეზე, როდესაც ზიანის მიყენება აბსოლუტური სიკეთის ხელყოფის გარეშე ხდება. შვეიცარიაში ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ კონსტელაციას სუფთა ქონებრივი ზიანის მიყენებისა ე.წ. „კაბელის გაწყვეტის შემთხვევა“ წარმოადგენს და შვეიცარიის ფედერალურ სასამართლოს ჰქონდა არაერთი შესაძლებლობა დაეფიქსირებინა საკუთარი პოზიცია ამ საკითხთან დაკავშირებით. თუმცა შვეიცარული სასამართლოები ამ დროს „მოწყობილ და ამუშავებულ საწარმოზე უფლებების“ – კონსტრუქციის გარეშე გადიან ფონს, კერძოდ, ისეთი დამცავი ნორმის დახმარებით, როგორცაა შვეიცარიის სისხლის სამართლის კოდექსის 239-ე მუხლი, რომელიც, გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსის 316b პარაგრაფისაგან განსხვავებით, უფრო ფართოა და მოიცავს ასევე საწარმოს მუშაობისათვის გაუფრთხილებლობით ხელის შეშლასაც.²³

სუფთა ქონებრივი ზიანის სხვა, არანაკლებ გავრცელებულ შემთხვევებს შვეიცარიულ სამართალში წარმოადგენს არასწორი ინფორმაციის მიწოდება, როდესაც, მაგალითად, ბანკი მისი კლიენტის სამომავლო კონტრაქტს უდასტურებს მზაობას ამ კლიენტის სამომავლო დაფინანსებასთან დაკავშირებით, რაც მოგვიანებით მცდარი აღმოჩნდება.²⁴ გარდა აღნიშნულისა, ასევე სახელმწიფო ორგანოების მიერ გაცემულმა ოფიციალურმა ინფორმაციამაც შეიძლება გამოიწვიოს არაუმნიშვნელო ქონებრივი დანაკლისი. საინტერესო მაგალითს წარმოადგენს ჩერნობილის შემთხვევა: რეაქტორის კატასტროფის გამო ასევე შვეიცარიაშიც მოიმატა რადიაციის დონემ, რის გამოც ფედერალურმა ადმინისტრაციულმა ორგანოებმა გამოსცეს რეკომენდაცია, რომლის მიხედვითაც სასურველი იყო ბოსტნეულის საფუძვლიანად გარეცხვა, ხოლო ორსულთათვის და მეძუძური დედებისთვის — ისევე როგორც ორ წლამდე ბავშვებისთვის — სოფლის მეურნეობის პროდუქტების მიღებისაგან თავის შეკავება. ამ რეკომენდაციებმა განაპირობა ის, რომ მოცემული პროდუქტების მოხმარება მნიშვნელოვნად შემცირდა. ბოსტნეულის ერთ-ერთმა მწარმოებელმა უჩივლა ფედერაციას და მოსთხოვა შემოსავლის დაკარგვით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. შვეიცარიის ფედერალურმა სასამართლომ დააკმაყოფილა სარჩელი, თუმცა გვერდი აუარა ფედერაციის პასუხისმგებლობას მის მიერ გავრცელებული ინფორმაციისათვის. ამის ნაცვლად, სასამართლომ რადია-

²² BGE 102 II 85; BGE 101 II 252; შდრ. ასევე BGE 106 II 75.
²³ რუსიაშვილი/ვენატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, ზემოთ სქ. 20, 242-ე და მომდევნო გვერდები.
²⁴ BGE 111 II 471.

ციული გამოსხივება დააკვალიფიცირა როგორც საკუთრების დაზიანება.²⁵

გარდა ხსენებული შემთხვევისა, ფედერალური სასამართლო უკანასკნელ პერიოდში ქონებრივი ზიანისათვის პასუხისმგებლობის ხშირად იშველიებს ხოლმე ნდობის გაცრუებიდან წარმომდგარ პასუხისმგებლობას (Vertrauenshaftung). ამის მაგალითს წარმოადგენს გადაწყვეტილება Swissair-ის საქმეზე.²⁶ სასამართლომ ნდობიდან წარმომდგარი პასუხისმგებლობა მიიჩნია ზიანის ანაზღაურების საფუძვლად, ასევე, შვეიცარული სამოყვარულო კრივის კავშირის საქმეზე.²⁷ კავშირმა სპორტსმენს მისცა საფუძვლიანი იმედი მსოფლიო ჩემპიონატებზე მონაწილეობისა. ამის შემდეგ სპორტსმენი პატიოსნად ემზადებოდა ამ მოვლენისათვის, თუმცა მოგვიანებით არ იქნა შერჩეული ამ კავშირის მიერ დაწესებული უცნაური შესარჩევი კრიტერიუმების გამო. სპორტსმენმა კავშირს მოსთხოვა ზიანის ანაზღაურება. ფედერალურმა სასამართლომ მოთხოვნა დასაბუთებულად მიიჩნია, გამომდინარე იქიდან, რომ კავშირმა სპორტსმენის ნდობა არაკეთილსინდისიერად ხელყო.

საერთო ჯამში, შეგვიძლია დავადგინოთ, რომ შვეიცარიის ფედერალური სასამართლო ყოველთვის, როდესაც სუფთა ქონებრივი ზიანის გამო შესაბამისი პირისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრებას მიზანშეწონილად მიიჩნევდა, ახერხებდა კიდევ ამისათვის შესაბამისი დასაბუთების მონახვას: იქნებოდა ეს ხელშეკრულების ფიქცია,²⁸ ისეთ ნორმაზე მითითება, რომელიც დაზარალებულს სწორედ ქონებრივი ზიანისაგან იცავს — როგორც არის, მაგალითად, შვეიცარიის სისხლის სამართლის კოდექსის 239-ე მუხლი კაბელის გაწყვეტის შემთხვევაში, დაუწერელი ნორმის მოშველიება, როგორც ეს არასწორი ინფორმაციისათვის პასუხისმგებლის შემთხვევაში მოხდა, ან გაცრუებული ნდობის მიჩნევა პასუხისმგებლის საფუძვლად, რომლის სამართლებრივი ბუნება სასამართლომ ღიად დატოვა, კერძოდ, Swissair-ისა და სამოყვარულო კრივის კავშირის შემთხვევაში. თუმცა სასამართლომ დღემდე ვერ მოახერხა ამ სფეროში გამოეკვეთა განზოგადებაუნარიანი სახელმძღვანელო ხაზები და პრინციპები.

VI. დოგმატური საფუძვლები

სუფთა ქონებრივი ზიანის პრობლემატიკისათვის მართლწინააღმდეგობის წინაპირობის ფარგლებში ადგილის მიჩენა და მისი ანაზღაურებადობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ განვსაზღვრავთ მართლწინააღმდეგობას. აქ, რა თქმა უნდა, დეტალურად ვერ შევხებით შედეგისა და ქცევის მართლწინააღმდეგობის ურთიერთდაპირისპირებულ თეორიებს, თუმცა ამასთან დაკავშირებული ზოგადი

მოსაზრებების წარმოჩენა მოცემულ კონტექსტშიც აუცილებელია.

გაბატონებული მოსაზრების მიხედვით, მართლწინააღმდეგობას განაპირობებს შედეგის უმართლობა, რაც ქონების დაზიანების შემთხვევაში მხოლოდ მაშინ არის სახეზე, როდესაც დამცავი ნორმა დარღვეული. ეს გადაწყვეტა შვეიცარულ იურიდიულ ლიტერატურაში გაკრიტიკებულია იმ კუთხით, რომ საბოლოო ჯამში მხოლოდ შემთხვევითობაზე დამოკიდებული, ექცევა თუ არა კონკრეტული დაზიანება შესაბამისი დამცავი შემადგენლობის ქვეშ.²⁹ მიუხედავად ამისა, შვეიცარიაში *de lege ferenda* შემოთავაზებული იყო მართლწინააღმდეგობის ცნების შემდეგი ლეგალური დეფინიცია: "მართლწინააღმდეგობა ზიანის მიყენება, თუ ის გამოწვეულია აბსოლუტურად დაცული სამართლებრივი სიკეთების ხელყოფით ან დამცავი ნორმის დაზიანებით".³⁰ ამგვარად, უნდა მომხდარიყო შედეგის მართლწინააღმდეგობის თეორიის აღიარება კანონისმიერი დანაწესის დონეზე და მისი შევსება დამცავი ნორმის დარღვევით გერმანული ყაიდის შესაბამისად. სწორედ ეს გახდა საწინააღმდეგობანიკიდან კრიტიკის საბაბი, რომ თავად გერმანელებიც მუდმივად პრობლემებს აწყდებიან გსკ-ის 823-ე პარაგრაფის ვიწრო ფორმულირების გამო და უხდებათ ამ რესტრიქციული ნორმატიული შემადგენლობის გადალახვა სახელდასხვად შეკონსტიტუციონირებული იურიდიული არგუმენტაციისა და სასამართლო სამართალშემოქმედების მტანჯველი პროცესის მეშვეობით. საბოლოო ჯამში, (ამ უკანასკნელი მოსაზრების მიმდევარი) შვეიცარიელები ამ პროცესს აღიქვამენ იმგვარად, რომ გერმანელები გსკ-ის 823-ე პარაგრაფიდან თითქოს თავადვე ცდილობენ ინტერპრეტაციის მეშვეობით გენერალური დელიქტური დათქმის განვითარებას.

ასევე დელიქტური პასუხისმგებლობის გაფართოებასაც, ახალი აბსოლუტურად დაცული სამართლებრივი სიკეთებისა და მათი ინტერპრეტაციის მეშვეობით, შვეიცარიელები სკეპტიკურად უყურებენ, რადგან ამ სიკეთების კონტურები, ჩვეულებრივ, რთულად მოსახაზია. მაგალითის სახით უთითებენ ხოლმე პიროვნულობის უფლებაზე, რომელიც, მართალია, აბსოლუტურად დაცულ სიკეთეს განეკუთვნება და მისი ხელყოფა შედეგის მართლწინააღმდეგობიდან გამომდინარე, ავტომატურად ითვლება მართლწინააღმდეგობად, თუმცა ამ უფლების შინაარსის დეფინიცია არც თუ ისე მარტივია და, ცალკეულ შემთხვევებში, დაცული სფეროს განსაზღვრა დამცავი ნორმის დისპოზიციის აღწერით შემოიფარგლება.³¹

გამოსავლის სახით, შვეიცარულ იურიდიულ ლიტერატურაში უთითებენ ბრუნვის უსაფრთხოების ვალდებულებე-

²⁵ BGE 116 II 480, 492.
²⁶ BGE 120 II 33 1.
²⁷ BGE 121 III 350.
²⁸ BGE 112 II 347, 350.

²⁹ P. Gauch, Grundbegriffe des ausservertraglichen Haftpflichtrechts, in: Recht 6/1996, 232.
³⁰ 52-2-თემის, გამოქვეყნებულია: A JP/PJA 1992 1099.
³¹ Bericht der Studienkommission für die Gesamtrevision des Haftpflichtrechts, hrsg. vom Bundesamt für Justiz, Bern 1991, 41.

ბზე,³² რომლებიც წარმოადგენენ ანგლო-ამერიკული *duty of care*-ის შესატყვისს გერმანულ იურიდიულ დოქტრინაში. თუმცა გერმანიაში ეს გულისხმიერების ვალდებულებები, გაბატონებული მოსაზრების თანახმად,³³ მხოლოდ აბსოლუტურად დაცული სიკეთეების შემთხვევაში მოქმედებს. მიუხედავად ამისა, შვეიცარულ იურიდიულ ლიტერატურაში იკვეთება ტენდენცია, რომელიც ცდილობს მათი მოქმედების სფეროს გაფართოებას და ამ ვალდებულებებით ასევე სუფთა ქონებრივი ზიანის მოცვასაც. ეს ტენდენცია და ამ ტიპის მოსაზრებები ნაწილობრივ გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაშიც არის გამოთქმული, თუმცა იქ ისინი აწყდებიან მძაფრ პოზიციას და კონტრარგუმენტს, რომლის გაბათილებაც შეუძლებელია. კერძოდ, ამგვარი დაშვება პირდაპირი უგულებელყოფა იქნებოდა კანონმდებლის გადაწყვეტილებისა, რომლითაც მან უარი თქვა გენერალური დელიქტური შემადგენლობის აღიარებაზე. თუმცა, გერმანიისგან განსხვავებით, შვეიცარიის ვალდებულებითი სამართლის 41 I მუხლი წარმოადგენს სწორედ რომ დელიქტურ გენერალურ დათქმას. შესაბამისად, დამცავი ვალდებულებების აღიარება (მესამე პირის ქონების მიმართ) შვეიცარიაში ვერ ჩაითვლება *contra legem*-სამართალშემოქმედებად.³⁴ თუმცა იმ თემისის გაზიარება, რომ ეს ასევე შინაარსობრივადაც გარდაუვალია და გამომდინარეობს ამ გენერალური დათქმიდან და არათანმიმდევრულია გულისხმიერების ვალდებულებები გამოვიყენოთ პირის მხოლოდ ფიზიკური ინტეგრირებისა და მისი ნივთების დასაცავად, ხოლო მისი ქონება ამ ფორმით არ იყოს დაცული, არასწორად მიგვაჩნია.

აქ აუცილებელია იმის მეტნაკლებად დეტალურად გადმოცემა, თუ როგორ ფუნქციონირებს ქონების დაცვა ამ გულისხმიერების ვალდებულებების მეშვეობით ანგლო-ამერიკულ სამართალში.

იმ კონცეპტის თანახმად, რომლის იმპლემენტირებასაც ცდილობს ზემოთ ხსენებული დოქტრინა შვეიცარულ სამართალში, სუფთა ქონებრივი ზიანის ანაზღაურების საკითხი არ უნდა იყოს დამოკიდებული მხოლოდ და მხოლოდ კანონში გამყარებულ დამცავ ნორმებზე; ამის საპირისპიროდ უნდა მოხდეს მეთოდურად უფრო გამართული გზის არჩევა და იმ შემთხვევათა ჯგუფების გამოკვეთა, როდესაც პირს ეკისრება გულისხმიერი ქცევის ვალდებულება (გერმანულ ტერმინოლოგიაში: სამოქალაქო ბრუნვის უსაფრთხოების ვალდებულება³⁵) სხვისი ქონებრივი ინტერესის დაცვის მი-

ზნით. სწორედ ეს მოსაზრება შეესატყვისება ანგლო-ამერიკულ სამართალში დამკვიდრებულ გადაწყვეტას.³⁶ შვეიცარულ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული ერთ-ერთი მოსაზრება სწორედ ამ შემადგენლობათა ჯგუფების (სხვაგვარად: შემთხვევათა ტიპოლოგიის)³⁷ გამოკვეთისაკენ იხრება. ამ შემთხვევათა ტიპების მაგალითია არასწორი ინფორმაციის მიწოდება ან კონსულტაციის გაწევა, ან ყალბი დოკუმენტისა თუ მოწმობის სამოქალაქო ბრუნვაში ჩაშვება. ამ კონტექსტში ასახელებენ ასევე *culpa in contrahendo*-ს და გაუმართლებელი სამოქალაქო თუ ადმინისტრაციული-პროცესუალური წარმოების დაწყებას.³⁸

ყველა მართლწესრიგისათვის ცნობილი და პრობლემური შემთხვევა, რომელიც ხშირად ხდება ხოლმე სასამართლოს განსჯის საგანი, ეხება არასწორი ინფორმაციის მიწოდებას.³⁹ ამ კატეგორიის განეკუთვნება ასევე ყალბი დოკუმენტების დამზადება და სამოქალაქო ბრუნვაში ჩაშვება. მოცემული ტიპის შემთხვევებთან დაკავშირებით, რომელსაც ასევე *negligent misrepresentation*-ად მოიხსენიებენ ხოლმე, ანგლო-ამერიკულ სამართალში ვრცელი სასამართლო პრაქტიკაა განვითარებული.⁴⁰ გარდა ამისა, ანგლო-ამერიკულ სამართალში ამავე კონტექსტში მოიხსენიებენ მომსახურების არასწორად გაწევის შემთხვევებსაც. ეს ეხება, პირველ რიგში, ადვოკატთა⁴¹ საქმიანობას, ისევე როგორც, ბუღალტრებსა თუ რევიზორებს.⁴² ქვეჯგუფის სახით გამოყოფენ უძრავი ქონების მაკლერის, უძრავი ქონების შემფასებლის, ბანკებისა თუ სხვა ფინანსური ინსტიტუტების, სადაზღვევო აგენტებისა და სხვა ექსპერტების პასუხისმგებლობას.

საინტერესო შემთხვევას, რომელიც ამ არასწორი ინფორმაციის მიწოდების კატეგორიის ქვეშ ექცევა, და არ განეკუთვნება მხოლოდ უსასყიდლო სახელშეკრულებო შესრულებას, წარმოადგენს ანდერძის არასწორად შედგენა. ანგლო-ამერიკულ სასამართლო პრაქტიკაში ამასთან დაკავშირებით უკვე რამდენიმე გადაწყვეტილება იქნა მიღებული. ყველა ამ შემთხვევაში ადვოკატის შეცდომის გამო, ანდერძი არ ან არასწორად იქნა შედგენილი და ანდერძი-

³² რუსიაშვილი/ვენატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, ზემოთ სქ. 20, 202-ე და მომდევნო გვერდები.

³³ H. Stoll, Richterliche Fortbildung und gesetzliche Überarbeitung des Deliktsrechts, Heidelberg 1984, 42 ff.; M. Borgers, Von den "Wandlungen" zur "Restrukturierung" des Deliktsrechts? Berlin 1993, 30.

³⁴ Borgers, "Wandlungen" zur "Restrukturierung", ზემოთ სქ. 29, 22 ff.

³⁵ რუსიაშვილი/ვენატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, ზემოთ სქ. 20, 203-ე და მომდევნო გვერდები.

³⁶ Sutherland Shire Council v. Heyman.

³⁷ M. Keller, Ist eine Treu und Glauben verletzende Schädigung widerrechtlich? in: Recht 1987, 136.

³⁸ თუმცა უკვე აქვე უნდა ვახსენოთ, რომ ეს გულისხმიერი ქცევის ვალდებულება, მხოლოდ დამცავ ნორმაზე ან სახელშეკრულებო ვალდებულებაზე სწორებით შეიძლება იქნეს შექმნილი და განვითარებული, რასაც ეს მოსაზრება საერთოდ არ ითვალისწინებს.

³⁹ H. Honzell, Probleme der Haftung für Auskunft und Gutachten, JuS 1976, 621-629.

⁴⁰ შედარებისათვის საკმარისია Glanzer v. Shepard; Ultramares Corp. v. Touche.

⁴¹ J. L. Dwyer, Solicitors' duties in tort to persons other than their clients, Tort Law Review (2) 1994, 29-59.

⁴² Caparo Industries Plc. v. Dickman; Ultramares Corp. v. Touche.

⁴³ Feinman, Economic Negligence, Liability of Professionals, ზემოთ სქ. 1, 211 seq.; Bernstein, Economic Loss, ზემოთ სქ. 1, 406 seq.

სმიერი მემკვიდრე „მშრალზე“ დარჩა.⁴⁴ მართალია, ანდერძის არასწორად შედგენა, თუ არასწორი კონსულტაციის გაწევა, წარმოადგენს ხელშეკრულების დარღვევას მამკვიდრების წინაშე, თუმცა, ერთი მხრივ, ამით სამკვიდრო არ მცირდება და გარდა ამისა, კანონისმიერი მემკვიდრეები, რომლებმაც ეს სტატუსი მხოლოდ და მხოლოდ ადვოკატის შეცდომის წყალობით მიიღეს, რა თქმა უნდა, არაფრის დიდებით არ უჩივლებენ მას.

მიუხედავად იმისა, რომ, ერთი შეხედვით, მოცემულ შემთხვევაში მემკვიდრის სამკვიდროს მიღმა დატოვება ყოველად გაუმართლებელი ჩანს, ადვოკატის პირდაპირი დელიქტური პასუხისმგებლობის დაშვება რეალურად მაინც სრულებით დაუშვებელია. ამ შემთხვევის გადაწყვეტის ერთადერთ დამაკმაყოფილებელ გზად მხოლოდ და მხოლოდ მესამე პირის მიმართ დამცავფეფქტიანი ხელშეკრულება და მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაცია შეიძლება იყოს, რომლებიც სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის სქემის მიხედვით კონსტრუირდება. მის მიღმა პირდაპირი დელიქტური პასუხისმგებლობის დაშვება გამოიწვევდა იმას, რომ არამხოლოდ პასუხისმგებლობის ფარგლები წაიშლება და სრულებით დაუდგენელი გახდება, არამედ განუჭვრეტელი გახდება მოთხოვნის მფლობელ პირთა წრეც. რატომ არ უნდა ჰქონდეს მაშინ არა მხოლოდ სამკვიდროს მიღმა დატოვებულ მემკვიდრეს, არამედ, თავის მხრივ, ასევე მის ხუთ მემკვიდრეს მოთხოვნის უფლება?

იმის დაშვება, რომ კონკრეტულ პირთან დადებული ხელშეკრულების დარღვევის გამო, ამ დამრღვევმა გარეშე პირის ქონებრივი ზიანისათვის უნდა აგოს პასუხი, წარმოადგენს სახელშეკრულებო ვალდებულებების გააბსოლუტურებას და სრულ უგულებელყოფას ისეთი ინსტიტუტებისა, როგორცაა მესამე პირთა მიმართ დამცავფეფქტიანი ხელშეკრულება,⁴⁵ მესამე პირი ზიანის ლიკვიდაცია⁴⁶ და მათი

მსგავსი სამართლებრივი ფიგურების. ამგვარად შეიძლება ზოგადად ყველამ ყველას წინაშე აგოს პასუხი, რაც გადაუღალახავ წინააღმდეგობაშია ფარდობითად დაცულ ინტერესებსა და აბსოლუტურად დაცულ სიკეთეს შორის დიქტომიასთან. რეალურად ეს იქნებოდა დელიქტური პასუხისმგებლობის უსაზღვროდ გაფართოვება და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის პრინციპების სრული უგულებელყოფა.

მაგალითად, ამ დაშვების შემთხვევაში, რატომ არ უნდა შეეძლოს, იმ პირის მემკვიდრეს, რომლის წინაშეც დაიბრუნა სახელშეკრულებო ვალდებულება და რომელმაც უარი თქვა მოვალის მიმართ მოთხოვნის წარდგენაზე ან გაუშვა ამ მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადა, მოვალეს მაინც აგებინოს პასუხი დელიქტური წესით?⁴⁷ ვერც ხანდაზმულო-

გარდა ამისა, აქ ადვოკატის პასუხისმგებლობა, ანდერძს მიღმა დარჩენილი მემკვიდრის წინაშე, ამ ადვოკატის ხარჯზე სამკვიდროს გაორმაგებას გამოიწვევდა — ანდერძში არასწორად მოხვედრილ (თუ სხვა კანონისმიერი) მემკვიდრეს დარჩებოდა მიღებული წილი, ხოლო, გამორჩენილი და ამის გამო ვერშემდგარი, მემკვიდრე თავის „სამკვიდროს“ (მის ღირებულებას) ადვოკატისაგან მიიღებდა. რაც ასევე სრულებით გაუმართლებელი შედეგია.

⁴⁶ *რუსიაშვილი*, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხ. 408 25-ე და მომდევნო ველები; *რუსიაშვილი*, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ზემოთ სქ. 7, 43-ე და მომდევნო გვერდები. ამ ინსტიტუტის წინაპირობებიდან საკამოდ სათუთაა, რომ წინაპირობა — „მოთხოვნის უფლებისა და ზიანის შემთხვევითი აცდენა“ (გვ. 45) — ამ სიტუაციაში მოცემულად ჩაითვალოს.

⁴⁷ მთავარი განმასხვავებელი ამ ანდერძისა და ხანდაზმული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის შემთხვევებს შორის, შეიძლება ყოფილიყო ის გარემოება, რომ ანდერძის შედგენის შემთხვევა ჩაგვეთვალა მესამე პირის (მომავალი ანდერძისმიერი მემკვიდრის) მიმართ დამცავფეფქტიან ხელშეკრულებად, ხოლო მეორე ხელშეკრულებისათვის ასეთი დამცავი ფეფქტი არ მიგვეჩვენება, რის გამოც მისგან წარმომდგარი დამცავი ვალდებულებები მემკვიდრეზე არ გავრცელდებოდა — მამკვიდრებელმა თავად უნდა იზრუნოს საკუთარი მოთხოვნების დროულად განხორციელებაზე. თუმცა ეს განსხვავება კეთდება და დასაშვებია მხოლოდ სახელშეკრულებო სიბრტყეში, ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნებიდან და სახელშეკრულებო ვალდებულებითი პროგრამიდან გამომდინარე. ამ განსხვავების გაკეთება შეუძლებელია დელიქტური სამართლის სიბრტყეში, სადაც საქმე ეხება აბსოლუტურ სიკეთეებს და აბსოლუტურ ვალდებულებებს — დაუშვებელია იმის თქმა, რომ ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, პირს აქვს გულისხმიერი ქცევის ვალდებულება, დელიქტური სამართლის გაგებით, რომელიც იცავს სხვა, გარეშე პირის ქონებას (რომელიც ამავედროულად არ არის ჩართული ხელშეკრულებაში). ამგვარი დაშვებისათვის, ეს გარეშე პირი ან უნდა იყოს ჩართული ხელშეკრულებაში, ხოლო თუ არ არის, შეუძლებელია მასზე იმ ზოგადი გულისხმიერების ვალდებულების გავრცელება (მისი ქონების დაცვის მიზნით), რომელიც ამავედროულად ხელშეკრულებით უნდა დაკონკრეტდეს. დელიქტური სამართალი ამგვარად არ ფუნქციონირებს. ის, რაც ხელშეკრულებით კონკრეტდება, წარმოშობს კიდევ მხოლოდ სახელშეკრულებო ან კვამი-სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობას. ან უნდა დავუშვათ, რომ არსებობს გულისხმიერი ქცევის გენერალური ვალდებულება, რომელიც პირს ავალდებულებს იმგვარად განახორციელოს საკუთარი სახელშეკრულებო ვალდებულება, რომ მესამე პირს ქონებრივი ზიანი არ მიადგეს — თუმცა, ამ დაშვებიდან გამომდინარე, ამ ორ შემთხვევას შორის პრინციპული განსხვავება არ არსებობს — ან უნდა ვთქვათ, რომ მესამე პირი მხოლოდ მაშინ არის დაცული, როდესაც ის, ხელშეკრულების

⁴⁴ *G. Kegel*, Die lachenden Doppelerben: Erbfolge beim Versagen von Urkundspersonen, FS Flume I, Köln 1978, 545- 558.

⁴⁵ *რუსიაშვილი*, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ზემოთ სქ. 7, 229-ე და მომდევნო გვერდები. თუმცა მოცემული შემთხვევა სავარაუდოდ არ ჩაითვლება არც მესამე პირის მიმართ დამცავფეფქტიან ხელშეკრულებად. მომავალი ანდერძისმიერი მემკვიდრე (რომელიც ასეთად ვერ გახდა ადვოკატის შეცდომის გამო) არ არის ჩართული ხელშეკრულებაში, დაცული მესამე პირის სტატუსით, რადგან არ საჭიროებს ამ დაცვას მოცემული კონსტრუქციის შესაბამისი წინაპირობის გაგებით. უფრო ზუსტად: მართლწესრიგი არ იცავს მას ამ რისკისაგან ამ ფორმით. ისევე როგორც არ იცავს მას თავად მამკვიდრების მიერ უკანასკნელი ნების გამოხატვისას დაშვებული შეცდომისაგან, რომელიც მას სამკვიდროს მიღმა ტოვებს. ზუსტად ისე, როგორც ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ვერშემდგარი მემკვიდრეს ვერ ექნება ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა, ვერ ექნება ეს მოთხოვნა ვერც ადვოკატის შეცდომისას. ადვოკატი აქ წარმოადგენს მხოლოდ მოანდერძის ინსტრუმენტს, რომლის მეშვეობითაც ის ადგენს ანდერძს. შესაბამისად, მისი შეცდომა მესამე პირებთან მიმართებით თავად ამ მოანდერძეს შეერაცხება, ხოლო თავად მოანდერძის შეცდომისაგან კი მომავალი (ანდერძისმიერი) მემკვიდრეები დაცულნი არ არიან.

ბა და ვერც შეგნებული უარი სახელშეკრულებო მოთხოვნის წარდგენაზე ვერ იქნება მემკვიდრის დელიქტური მოთხოვნის გამომრიცხველი. რა თქმა უნდა, თუ ზემოთ ხსენებულ დიქტომიას სრულებით ვუგულვებელყოფთ, დასაშვებია ხანდაზმულობა და კრედიტორის უარი გავავრცელოთ ასევე მემკვიდრის დამოუკიდებელ მოთხოვნაზე, თუმცა ეს, თავის მხრივ, წარმოადგენს აბსოლუტური უფლების გარელატიურებას. ეს ნებისმიერ შემთხვევაში გამოიწვევს სამოქალაქო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის სისტემის მორღვევას, თუ უფლებების რელატიურ და აბსოლუტურ ბუნებას მუდმივად ერთმანეთში ავურევთ — ჯერ ერთი პირის ფარდობითი უფლების დარღვევის გამო სხვა პირს მივანიჭებთ დელიქტურ მოთხოვნას, ხოლო მოგვიანებით ამ დელიქტურ მოთხოვნას, რომელიც აბსოლუტური უფლებების დაცვას ემსახურება, ისევ ამ პირველი პირის რელატიური უფლების თარგმვით გამოვჭრით. ეს წარმოადგენს სრულებით ასისტემურ და გაუმართლებელ მიდგომას. მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაცია, პასუხისმგებლობა წინარესახელშეკრულებო ურთიერთობიდან და მსგავსი ინსტიტუტები წარმოადგენენ სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობაზე სწორებით შექმნილ ინსტრუმენტებს, რომლებიც იცავენ ქონებას, თუმცა ამის საპირწონედ მკაცრად არის შემოსაზღვრული იმ პირთა წრე, ვისაც მათგან წარმომდგარი მოთხოვნა შეიძლება მიენიჭოს. იმის დაშვება კი, რომ შეიძლება არსებობდეს გულისხმიერი ქცევის ვალდებულება, რომელიც ყველას წინაშე მოქმედებს, წარმოადგენს აბსოლუტურ ნონსენსს და სრულებით ყურადღების მიღმა დატოვებას დიქტომიისა ხელშეკრულებით დაცულ ინტერესებსა და სამართლებრივი სიკეთეების აბსოლუტურ დაცვას შორის, რომელიც ქართულ მართლწესრიგში ცალსახად არის გამყარებული. ზოგადი გენერალური გულისხმიერი ქცევის ვალდებულება, სხვისი ქონების დაცვის მიზნით — ისე, რომ ეს არ ემყარებოდეს კა-

ნონს, ხელშეკრულებას ან მათი ანალოგიით გამოყენებას (რაც განზოგადებული სახით დამცავი ნორმის ცნების ქვეშ ერთიანდება) —, არ შეიძლება არსებობდეს, რადგან ქონების დამიანება შეიძლება ნებისმიერი ფორმით. მაშინაც კი, როდესაც სამუშაო ადგილისათვის გამოცხადებული კონკურსის ერთ-ერთ პრეტენდენტს უკეთესი პროფესიული გამოცდილება აქვს ვიდრე მეორეს და ამის გამო ახერხებს შესაბამისი ადგილის დაკავებას, ამით ის სხვა კონკურენტის ქონებას აზიანებს. მან შეიძლება ეს (კონკურსში მონაწილეობა) სრულებით ამორალური განზრახვით გადაწყვიტოს — მაგალითად, დათმოს თავისი გაცილებით მაღალანაზღაურებადი სამუშაო, რათა დაიკავოს ის ადგილი, რომელიც სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფი ქვრივისთვის იყო გამიზნული, რათა შური იძიოს მასზე ძველი წყენისათვის. ამის მიუხედავად, ის პასუხს არ აგებს არც გსკ-ის 826-ე პარაგრაფის მიხედვით, რადგან არ არსებობს არანაირი ხელმოსაჭიდი მისი ამორალური ქცევის მართლწინააღმდეგობის ფორმით სამართლებრივ სივრცეში მოთავსებისათვის. თუმცა ზემოთ მოყვანილი ანდერძის შემთხვევა რეალურად ამისგან დიდად არ განსხვავდება. მართალია, ადვოკატმა დაარღვია ხელშეკრულება, მაგრამ ეს დარღვევა მოქმედებს მხოლოდ მისი კონტრაქტის მიმართ. მესამე პირები ამ დარღვევისაგან მხოლოდ ძალიან შეზღუდულ ფარგლებში შეიძლება იყვნენ დაცულნი, როგორცაა, ხელშეკრულება მესამე პირთა მიმართ დამცავი ეფექტით და მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაცია. ამ ხელშეკრულების დარღვევიდან მართლწინააღმდეგობის დამოუკიდებელი შემადგენლობის შექმნა მესამე პირის დაცვის მიზნით, რომელიც გამოხატული იქნებოდა გულისხმიერი ქცევის ვალდებულების დარღვევაში, დიდად არ განსხვავდება ქვრივის კონკურენტისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრებისაგან. რა იქნებოდა ამ შემთხვევაში ადვოკატის პასუხისმგებლობის საფუძველი? ის, რომ ეს შემთხვევა შედეგის მხრივ უსამართლოა? ამის პასუხად შეიძლება ითქვას, რომ საკმაოდ სათუო და საკამათო შეიძლება იყოს, თუ რომელი შემთხვევაა უფრო „უსამართლო“.

სხვისი ქონების შემცირება, როგორც ასეთი, არ არის მართლწინააღმდეგო, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ეს ხდება სხვისი სამართლებრივად დაცული სიკეთის დაუშვებელი ხელყოფის გზით. ამ სამართლებრივად დაცულ სიკეთეებს, რა თქმა უნდა, წარმოადგენენ არა მხოლოდ აბსოლუტური სამართლებრივი სიკეთეები, არამედ ასევე მხოლოდ ქონებაც, თუმცა მათ უკან უნდა იდგეს სამართლებრივად აღიარებული ინტერესი ან რაიმე სამართლებრივი მომენტი. სუფთა ქონებრივი ინტერესის დაცვის კონტექსტში პარადიგმატულია ისეთი დამცავი სამართლებრივი შემადგენლობები, როგორიც არის, მაგალითად, სისხლისსამართლებრივი თადლითობა, როდესაც კანონმდებელი პირველ რიგში ქცევის სანქციონირებას ახდენს. თუმცა ეს არის კონკრეტულ დამცავ ნორმაში გამყარებული შემადგენლობა და არა რაიმე განზოგადებაუნარიანი ქცევის ვალდებულება.

შინაარსიდან გამომდინარე, დაცულ (მესამე) პირთა წრეს განეკუთვნება. ამ დროს კი, მემკვიდრეს ამ ორიდან არც ერთ შემთხვევაში არ შეიძლება ჰქონდეს საკუთარი დამოუკიდებელი დელიქტური მოთხოვნა.

რა თქმა უნდა, არსებობს შემთხვევები როდესაც ხდება სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის მასშტაბის გავრცელება დელიქტურ პასუხისმგებლობაზე, მაგალითად, პასუხისმგებლობის შერბილების ან ხანდაზმულობის ვადის (მაგ. ქირავნობიდან წარმომდგარი ზიანის ანაზღაურების ხანდაზმულობის ვადის) გავრცელება, მაგრამ ზემოთ აღწერილ შემთხვევებში საქმე გვექნებოდა ყველაზე მნიშვნელოვანის გავრცელებაზე, უფრო ზუსტად კი, დელიქტური სამართლის გაგებით მართლწინააღმდეგობის სახელშეკრულებო უმართლობის მასშტაბით განსაზღვრასთან, რაც დაუშვებელია. ეს წარმოადგენს იმ წინაპირობების გვერდის ავლას, რომელსაც შეიცავენ ეს ინსტიტუტები (მაგ. მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაცია ან დამცავ ეფექტიანი ხელშეკრულება), რომლებიც სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის მესამე პირთა წინაშე გაფართოებას ემსახურება. ამ დაშვების შედეგად შესაძლებელია, რომ ყველამ ყველას წინაშე აგოს პასუხი: მაგალითად, იმ მამის დამსაქმებელმა, რომელსაც შემოსავალზე დამოკიდებული ალიმენტის გადახდა ეკისრება შვილისათვის, მამის სამსახურიდან სრულებით უსამართლოდ გაშვების შემდეგ, პასუხი უნდა აგოს ასევე ამ შვილის წინაშე, მიყენებული ქონებრივი ზიანისათვის, თუ მან იცოდა საალიმენტო ვალდებულების შესახებ.

გულისხმიერი ქცევის ვალდებულების არსებობისათვის აუცილებელია მისი მიზმა რაიმე სამართლებრივად დაცულ ინტერესზე. პირველ რიგში, უნდა მოხდეს იმის დადგენა, თუ რას იცავს სამართალი და მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება იმაზე საუბარი, თუ რა ტიპის ხელყოფისაგან არის ეს ინტერესი დაცული. მხოლოდ სხვისი ქონების შემცირება და გულისხმიერი ქცევის ვალდებულება არასაკმარისია იმისათვის, რომ ერთობლიობაში პასუხისმგებლობის საფუძველი შეადგინოს. მათ შორის უნდა არსებობდეს რაიმე სამართლებრივი მომენტი, სამართლებრივი ბმა, რათა დამზიანებელმა პასუხი აგოს ამ ფორმით სხვისი ქონების შემცირებისათვის. სწორედ ამ ბმას წარმოადგენს დამცავი ნორმა, იქნება ის დამცავი კანონისმიერი დანაწესის ფორმით ჩამოყალიბებული, რომელიც კრძალავს ამგვარ ქცევას, თუ იქნება ის აბსოლუტურად დაცული სიკეთის სახით მოცემული.

ამ დამცავი ვალდებულების არსებობა წარმოადგენს მთავარ განმასხვავებელ მომენტს დელიქტური და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობების ერთმანეთისაგან გამიჯნვისათვის, რადგან პირი ერთი და იმავე ფორმით გამოწვეული ერთი და იმავე ზიანისათვის ერთ შემთხვევაში პასუხს აგებს, ხოლო მეორე შემთხვევაში — არა.

როგორც ზემოთ მოყვანილ ექსპერტის პასუხისმგებლობის შემთხვევის მაგალითზე ვახსენეთ, მისი პასუხისმგებლობა დამოკიდებულია კონკრეტულ, დაცულ ინტერესზე და არა მის ქცევასა თუ რეალურად მიყენებული ზიანის ოდენობაზე. ეს თემის ყველაზე ნათლად ჩანს კაბელის გაწყვეტის შემთხვევებში. მაშინაც კი, თუ პირი კაბელის გაწყვეტით გამოწვეული ელექტროენერჯის შეწყვეტის გამო ვერ ახერხებს დროულად წარადგინოს პროექტი სამეცნიერო კონკურსისათვის და ამით 50 000 ლარის ქონებრივ დანაკლისს განიცდის, კაბელის გამწყვეტი პასუხს მაინც არ აგებს, რადგან აქ საქმე არ გვაქვს მოწყობილ და ამუშავებულ საწარმოსთან. ამისგან განსხვავებით, კაბელის გამწყვეტი პასუხს აგებს იმ მინიმალური ზიანისთვისაც კი, რომელიც ელექტროენერჯის შეწყვეტამ იქვე მდებარე სანაყინეს მიაყენა. ეს განსხვავება პასუხისგებისა და არპასუხისგების შემთხვევებს შორის შეიძლება მხოლოდ დამცავი ნორმის (რომლის უკანაც დაცული სიკეთე დგას) საფუძველზე გაკეთდეს.

ზემოთ მოყვანილი შემთხვევა კანადური სასამართლო პრაქტიკიდან, რომელიც შეეხებოდა Joint Venture-ს, სხვა არაფერია თუ არა ახალი დამცავი შემადგენლობის სამართლებრივი ფიგურის შექმნა, რადგან მოცემული შემთხვევა — Joint Venture-ის თავდაპირველი დოქტრინით მოცული არ ყოფილა. მოცემული ტიპის სამოსამართლო სამართალშემოქმედება ტოლფასია და უტოლდება გერმანიაში „მოწყობილ და ამუშავებულ საწარმოზე უფლების“ ჩამოყალიბებას.

VII. შეჯამება

პირველ რიგში გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ სუფთა ქონებრივი ზიანი სწორედ იმიტომ მოიხსენიება „სუფთად“, რომ ის დელიქტური შემადგენლობით პირდაპირ და თავისთავად მოცული არ არის. ეს ზიანი მხოლოდ გამოწვევის შემთხვევებში შეიძლება იყოს ანაზღაურებადი და ეს ასეც უნდა დარჩეს. არ შეიძლება არსებობდეს სხვისი ქონების დაცვის გენერალური ვალდებულება, არა მხოლოდ დელიქტური პასუხისმგებლობის უსაზღვროდ გაფართოების გამო, არამედ პირველ რიგში დოგმატურ-დეფინიციური წინააღმდეგობის მიზეზით. გულისხმიერი ქცევის ვალდებულების საფუძველზე შეუძლებელია მართლწინააღმდეგობის დეფინირება და მისი დაზიანება ვერ იქნება *per se* მართლწინააღმდეგობის განმაპირობებელი. მართლწინააღმდეგობას განაპირობებს მართლწესრიგის მიერ ფუძემდებლური აღიარება იმ ფაქტისა, რომ საწარმო უფრო მეტად არის დასაცავი, ვიდრე მხოლოდ მნიშვნელოვანი თანხა, რომელიც კონკრეტული პირის ქონებას დააკლდა. გამონაკლისის სახით, რა თქმა უნდა, მხოლოდ სუფთა ქონებაც შეიძლება იმსახურებდეს დაცვას. თუმცა ეს საგამონაკლისო შემთხვევა მხოლოდ მაშინ გვაქვს სახეზე, როდესაც ხელყოფილი ინტერესი იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ მართლწესრიგი მას გარკვეულწილად აბსოლუტური სიკეთეების მსგავს დაცვას ანიჭებს დამცავი ნორმის მეშვეობით. მის გვერდით, რა თქმა უნდა, ყოველთვის რჩება ფიქტიური თუ კონკლუდენტური ხელშეკრულებიდან, ისევე როგორც *culpa in contrahendo*-დან პასუხისმგებლობის შესაძლებლობა.